

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. Компетентнісний підхід розглядається як одне з найважливіших концептуальних положень оновлення змісту освіти. Він передбачає переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з трансляції знань на створення умов для оволодіння студентами комплексом компетенцій, які визначають інтелектуальний і трудовий потенціал, здібності випускника. Нині потрібна не просто кваліфікація як уміння виконувати операції, а й компетентність як набір професійних і особистісних якостей. Відповідно до цього розглядається якість професійної освіти. Тому набуває актуальності проблема розробки технологій із реалізації компетентнісного підходу в освітній діяльності, що сприятиме модернізації освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемі модернізації сучасної освіти присвячені дослідження В. Андрущенка, В. Бикова, С. Гончаренка, І. Зязюна, В. Кременя, А. Лузана, Н. Ничкало та ін.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх фахівців досліджували В. Байденко, Н. Бібік, Є. Зеєр, І. Зимняя, А. Маркова, О. Овчарук, В. Петрук, О. Пометун, С. Раков, М. Розов, О. Савченко, А. Хуторський та ін.

Шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі розроблялися Б. Гершунським, Б. Ельконіним, І. Зимньою, Н. Кузьміною, А. Марковою, В. Сериковим, І. Фрумїним, А. Хуторським, В. Шадриковим, С. Шишовим та ін.

Упровадженню компетентнісного підходу в професійну підготовку фахівців значну увагу приділяють А. Алексюк, В. Бондар, А. Камська, С. Козак, М. Лазарєв, О. Мармоза, В. Олійник, О. Романовський, Т. Сорочан та ін.

Як зазначає Н. Бібік, у методиках навчання окремих предметів компетенції використовуються давно: лінгводидактичні – в мовах; комунікаційні – в інформатиці. В останні роки поняття «компетенції» вийшло на загальнодидактичний і методологічний рівні. Посилення уваги до компетенцій зумовлене також рекомендаціями Ради Європи, що стосуються оновлення освіти, її наближення до замовлення суспільства [3, с. 409].

Постановка завдання. Розгляд понять «компетенція», «компетентність», «ключові компетенції», співвідношення між ними та формування їх у майбутніх педагогів у процесі навчання у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Необхідність задоволення потреб суспільства висуває перед сучасним педагогом вищої школи необхідність високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості в розвитку творчого потенціалу студентів, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності тощо. У зв'язку з цим одним із основних завдань вищої школи, разом із формуванням гармонійно розвиненої особистості, є завдання формування професійно компетентного фахівця, який володіє низкою ключових компетенцій.

«Компетенція» в перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє пізнанням і досвідом.

Нині в літературі зустрічається низка визначень поняття «компетенція» з освітньої точки зору.

Наприклад, компетенція – це загальна здатність, що заснована на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, котрі набуті завдяки навчанням [6, с. 74-75].

Компетенція – соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері [4, с. 115].

Розглядаючи освітню компетенцію, А. Хуторський дає їй таке визначення.

«Освітня компетенція – вимога до освітньої підготовки, яка виражена сукупністю взаємопов'язаних змістових орієнтацій знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистістю соціально-значимої продуктивної діяльності» [4, с. 115].

Ученим визначені такі групи ключових компетенцій:

- ціннісно-змістовні;
- загальнокультурні;
- навчально-пізнавальні;
- інформаційні;
- комунікативні;
- соціально-трудова;
- особистісного самовдосконалення [4, с. 58-54].

Виходячи з цього, компетентною в певній галузі є людина, яка володіє відповідними знаннями та здібностями, що дозволяють їй обґрунтовано висловлюватись про цю галузь і ефективно діяти в ній.

А. Хуторський наводить таке визначення поняттю «компетентність».

Компетентність – володіння відповідною компетенцією, сукупність особистісних якостей учня, що зумовлені досвідом його діяльності у визначеній соціально й особистісно-значущій сфері.

Традиційний підхід до навчального процесу переважно орієнтований на формування комплексу знань, умінь та навичок. Це приводить до того, що випускник ВНЗ буде добре інформованим фахівцем, проте не здатним використовувати цю інформацію у своїй професійній діяльності. Це особливо стосується випускників непедагогічних ВНЗ. Тому використання компетентнісного підходу має на меті подолання розриву між результатами навчання і вимогами, котрі висуває роботодавець до фахівця. Важливим у навчальному процесі є саме формування ключових компетенцій.

Підготовка майбутнього педагога на основі компетентнісного підходу має передбачати формування його професійної компетентності за допомогою поступового розвитку, формування і становлення її рівнів (ключових, базових, спеціальних) як результату спеціалізованої підготовки майбутнього педагога.

Необхідно зазначити, що поки ще відсутнє однозначне визначення поняття «професійна компетентність». Огляд психологічної та педагогічної літератури й інших інформаційних джерел, які присвячені цій проблемі, свідчить, що можна виділити декілька підходів до визначення поняття «професійна компетентність». Так, наприклад, зарубіжними дослідниками це поняття розглядається як «поглиблене знання», «стан адекватного виконання завдання», «здатність до актуального виконання діяльності», «ефективність дій».

Одним із найбільш поширених визначень цього терміну у вітчизняній психолого-педагогічній літературі є таке: «...якість, властивість або стан фахівця, що забезпечує разом або окремо його фізична, психічна і духовна відповідність необхідності, потребі, вимогам певної професії, спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації, займаній службовій посаді [5].

Є. Зеєр під професійною компетентністю розуміє сукупність професійних знань, умінь, а також способи виконання професійної діяльності [2].

Особлива увага в педагогіці приділяється професійній компетентності, професійним компетенціям викладача. У 70-80 р.р. ХХ ст. у США значна увага приділялася розробці концепції навчання педагогів на основі компетентнісного підходу. Були виділені компетенції, що засновані на діяльності й особистості педагога, на його знаннях, уміннях та навичках.

Тому вплив особистісних якостей викладача на його професійну компетентність відзначають усі дослідники. А. Андреев наводить таке визначення: професійна компетентність педагога – це сформованість у його праці різних сторін педагогічної

діяльності і педагогічного спілкування, в яких самореалізована особистість педагога на рівні, що забезпечує стійкі позитивні результати в навчанні і розвитку учнів [2].

Наведемо у зв'язку з вищезазначеним структуру професійної компетентності педагога (рис.).

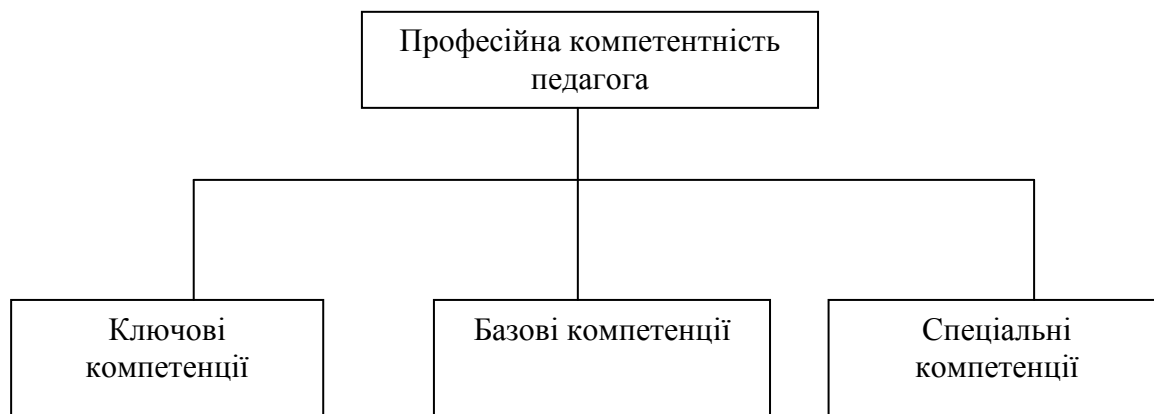

Рис. Структура професійної компетентності педагога

Професійно-педагогічну компетентність Н. Кузьміна визначає як сукупність умінь педагога – суб'єкта педагогічного впливу, його особливим чином структуроване наукове і практичне знання з метою найкращого вирішення педагогічних завдань [3, с. 90].

Незважаючи на різноманіття думок відносно трактування цього поняття, можна констатувати, що більшість авторів розглядають професійну компетентність у двох аспектах: як мета освіти, професійної підготовки; а також як проміжний результат, що характеризує стан фахівця, який здійснює свою професійну діяльність. Дослідження функціонального розвитку професійної компетентності свідчить, що на початкових стадіях професійного становлення фахівця має місце відносна автономність цього процесу, а на стадії самостійного виконання професійної діяльності компетентність все більш об'єднується з професійно важливими якостями.

Основними рівнями професійної компетентності суб'єкта діяльності є результат навчання, професійна підготовленість, професійний досвід і професіоналізм.

Для того, щоб стати компетентним фахівцем, майбутньому педагогу під час його професійної підготовки у ВНЗ необхідно розвинути ключові компетенції як найбільш універсальні за своїм характером та відповідному широкому спектру діяльності. У зв'язку з активним упровадженням ІКТ у навчальний процес важливу роль у професійній підготовці майбутнього педагога відіграє інформаційна компетенція.

Як свідчать дослідження, інформаційна компетенція:

– як компонент ключової компетентності в підготовці педагога передбачає засвоєння узагальнених видів інформаційної діяльності людини на основі використання ІКТ;

– як компонент базової компетентності в підготовці педагога передбачає оволодіння інформаційною діяльністю, способами використання ІКТ у навчальному процесі, в професійно-педагогічній діяльності педагога;

– як компонент спеціальної компетентності в підготовці педагога передбачає забезпечення його готовності до використання різноманітних видів інформаційної діяльності, засобів ІКТ у предметній методиці [1].

На сучасному етапі інформатизації суспільства та освіти інформаційна компетенція формується за умови активного впровадження ІКТ у процесі оволодіння студентами різних дисциплін і предметної діяльності.

У цілому, формування професійної компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що включає не лише перелік навчальних предметів, а й професійні

навички й уміння, що формуються в процесі оволодіння предметом, а також засобами активної позиції студента в соціальному, політичному і культурному житті ВНЗ. Усе це в комплексі формує і розвиває особистість майбутнього педагога, здатність його до саморозвитку і самовдосконалення, що дасть можливість забезпечувати йому ефективне функціонування як суб'єкта-професіонала в системі «людина-людина».

Основними умовами розвитку професійної компетентності студентів є такі:

1. Організаційно-управлінські (навчальний план, семестрові графіки, складання розкладу, вироблення критеріїв визначення рівня компетентності, матеріально-технічне оснащення навчального процесу).

2. Навчально-методичні (відбір змісту занять, інтеграція різних курсів, виділення провідних ідей).

3. Технологічні (контрольно-оцінні, організація активних форм навчання, визначення груп умінь, що входять до компетентності; використання інноваційних технологій).

4. Психолого-педагогічні (здійснення діагностики розвитку студентів, система стимулювання мотивації навчання, визначення критеріїв компетентності, оцінний для рефлексії етап кожного заняття, включення студентів в управління).

У зв'язку з тим, що розвиток інформаційного суспільства, інформатизація освіти нині здійснюються швидкими темпами, професійна підготовка має носити неперервний характер. Питанням неперервної підготовки педагогів у галузі ІКТ присвячені дослідження І. Роберт, Т. Лавіної, Є. Хеннера, які відзначають важливість самопідготовки до використання ІКТ, тому, наприклад, для формування інформаційної компетентності необхідно створити в навчальних закладах умови для постійного вдосконалення та використання ІКТ у комплексі з розвитком їх професійної педагогічної компетентності, що сприятиме професійному становленню та зростанню педагогів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Із метою повноцінної підготовки педагога до роботи в сучасному інформаційному суспільстві необхідно, щоб процес навчання у ВНЗ також здійснювався в інформаційному освітньому середовищі, сприяв активізації пізнавальної діяльності і розвитку творчих здібностей студентів, їхньої готовності до саморозвитку та самовдосконалення.

Таким чином, система підготовки майбутнього педагога як компетентного фахівця, має бути спроектована і реалізована як відкрита система, що здатна бути спроектованою та реалізованою як відкрита система, здатна до подальшого самовдосконалення. Основою такої системи має бути орієнтація її на дійсність, що динамічно змінюється на постійний і неперервний розвиток.

Підготовка педагога до роботи має бути орієнтованою та розв'язок тих завдань, що виникають перед ними, а також на їхню готовність розв'язувати завдання, які можуть у подальшому перед ними з'явитися. Тому формування професійної компетентності, ключових компетенцій є важливими для становлення майбутнього педагога.

Список використаних джерел

1. Андреев А. Знания или компетенция? / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 84.
2. Адольф В. А. Методические подходы к формированию информационной культуры педагога / В. А. Адольф, И. Ю. Степанова // Информатика и образование. – 2006. – № 1. – С. 15.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України : [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
5. Хуторской А. В. Современная дидактика : учеб. пособие. / А. В. Хуторской. – 2-е изд., перераб. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с. : ил.

6. Шишов С. Е. Школа: Мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М., 2000. – с. 73-74.

Шестопалюк О. В.

Формування ключових компетенцій майбутніх педагогів

Розглянуто підходи до визначення понять «компетентність», «компетенція», виділені ключові компетенції, які необхідно сформувати в процесі підготовки майбутнього педагога у ВНЗ, а також необхідність їх постійного неперервного вдосконалення.

Ключові слова: компетентність, компетенції, ключові компетенції, модернізація освіти, професійна компетентність, освітня компетентність.

Шестопалюк А. В.

Формирование ключевых компетенций будущих педагогов

Рассмотрены различные подходы к определению понятий «компетентность», «компетенции», выделены ключевые компетенции, которые необходимо формировать в процессе подготовки будущих педагогов в ВУЗах, а также необходимость их постоянного непрерывного совершенствования.

Ключевые слова: компетентность, компетенции, ключевые компетенции, модернизация образования, профессиональная компетентность, образовательная компетентность.

A. Shestopalyuk

Forming of Key Competences of Future Teachers

The paper considers different approaches to definition of the notion «competency» and «competence». Key competences which must be formed in the process of the future pedagogues professional training and the necessity of their constant improvement have been grounded.

Key words: competency, competences, key competences, modernization of education, professional competency, educational competency.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2012 р.